

БАТЛАВ.
САНГИЙН САЙД

Б.ЖАВХЛАН

БАТЛАВ.
ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД
ХЭРГИЙН САЙД

Л.МӨНХБААТАР

2025 оны 08 дугаар сарын 18-ны өдөр

ТАТВАРЫН ЕРӨНХИЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

1.1.Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Алсын хараа 2050” урт хугацааны хөгжлийн бодлогод “Цахим засаглалын технологийг бүх түвшинд бүрэн хэрэгжүүлж авлига хүнд сурталгүй төрийн үйлчилгээг төлөвшүүлнэ” гэж, Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны 5.2.21-д “Төрийн бодлого, татварын хууль тогтоомжийн тогтвортой байдлыг хангаж, хөрөнгө оруулалтыг хамгаалах, татах таатай орчныг бүрдүүлнэ” гэж, “Шинэ сэргэлтийн бодлого батлах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 106 дугаар тогтоолын 4 дүгээр хавсралтаар батлагдсан Монгол Улсын Их Хурлын чуулганаар нэн яаралтай хэлэлцүүлэх хуулийн төслийн жагсаалтын 6-д “Аж ахуйн нэгжийн болон хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, холбогдох бусад татварын хуулиудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай” хуулийн төслийг боловсруулан өргөн мэдүүлнэ гэж тус тус заасан.

Мөн “Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр батлах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтын 3.2.1-д “Татвар, нийгмийн даатгалын шинэчлэл”, 3.2.1.2-т “Татварын орчныг олон улсын стандартад үе шаттайгаар нийцүүлж, цахим татварын тогтолцоог сайжруулна” гэж тус тус заасан нь хуулийн төслийг боловсруулах хууль зүйн үндэслэл болж байна.

Түүнчлэн Европын Холбооны Комисс 2017 онд гаргасан “Татварын зорилгоор хамтран ажилладаггүй бүс нутгуудын жагсаалт”-д Монгол Улсыг оруулсан бөгөөд үүнтэй холбогдуулан Засгийн газрын 2017 оны 350 дугаар тогтоолоор Монгол Улс Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагын Татварын зорилгоор мэдээлэл солилцоо, ил тод байдлын олон улсын форумд гишүүнээр элссэн. Европын Холбоо болон тус форумын өмнө хүлээсэн олон улсын үүргийн хүрээнд Монгол Улсын Их Хурал 2020 оны 01 дүгээр сарын 03-ны өдөр “Татварын асуудлаар захиргааны туслалцаа харилцан үзүүлэх тухай конвенц”-ыг соёрхон баталж, Монгол Улс татварын зорилгоор мэдээлэл харилцан солилцох, хамтран ажиллах, ил тод байдлыг хангах олон улсын стандартуудыг дотоодын хууль тогтоомжид

нэвтрүүлээд байна. Цаашид эдгээр олон улсын стандартыг бүрэн хэрэгжүүлэх зорилгоор автоматаар мэдээлэл харилцан солилцох, ил тод байдал, мэдээллийн нууцлалын зохицуулалтыг дотоодын хууль тогтоомжид тусгах шаардлага үүсээд байна.

1.2.Практик шаардлага

Татварын багц хуулийн 2019 оны шинэчлэл нь бизнес эрхлэлт, жижиг дунд бизнесийг дэмжих, татварын үйл ажиллагааг цахимжуулах, хялбаршуулах, татвараас зугтах, зайлсхийх явдлын эсрэг тэмцэх, худалдааг хөнгөвчлөх гэсэн үндсэн зорилготой байсан. Татварын үйл ажиллагааг цахимжуулах, хялбаршуулах зорилгын хүрээнд Монгол Улсын татварын албаны цахимжилт эрчимтэй хөгжиж, татвар төлөгчийн бүртгэл, тайлагнал, төлөлт бүрэн цахимжсанаар хүний оролцоо багасах нөхцөл бүрдсэн.

Сүүлийн жилүүдэд эдийн засаг, бизнесийн харилцаа өргөжин тэлж, техник, технологийн хөгжил хурдацтай өрнөхийн хэрээр татварын үйл ажиллагааны цахимжилтыг дараагийн түвшинд хүргэж, хиймэл оюун ухаан, их өгөгдөл суурилсан, хүний оролцоо багатай, бүрэн цахимжсан системд шилжүүлэх шаардлага бий болж байна.

Олон улсын валютын сангаас 2022 онд хийсэн “Монгол Улс: Татварын албаны үйл ажиллагааг үнэлэх хэрэгслийн тайлан”-д дурдсанаар Монгол Улсын татварын албаны үйл ажиллагааг нийт 32 үзүүлэлтээр үнэлэхэд үйл ажиллагааны эрсдэл, татварын тайлангийн хамрагдалт, татварын үнэн зөв тайлагнал, татварыг хугацаанд нь төлж буй байдал зэрэгтэй холбоотой үзүүлэлтүүд хангалтгүй үнэлгээ авсан байна.

Түүнчлэн, Азийн хөгжлийн банкны санхүүжилтээр татвар төлөгчдийн сэтгэл ханамжийн түвшнийг тодорхойлох зорилгоор 2022 онд жижиг, бичил сегментийн аж ахуйн нэгж болон иргэдээс нийт 78 үзүүлэлтэд үндэслэн судалгаагаа авсан. Судалгаагаар татвар төлөгчдийн 18 хувь нь сургалт, зөвлөгөө, заавар, зөвлөмж өгдөггүй гэж, 25 хувь нь татвар төлөх хугацаа уян хатан биш гэж дүгнэсэн. Мөн татвар төлөгчид санал хүсэлтэд хариу өгөх үзүүлэлтэд бага оноо өгч, мэдээлэл өгөх, зөвлөх үйлчилгээг сайжруулах, мэдээллийг энгийн ойлгомжтой болгох, татварын албаны харилцах үйлчилгээг нэмэгдүүлэх шаардлагатай гэж үзсэн байна.

Сүүлийн 10 гаруй жилийн хугацаанд цахим төлбөрийн баримтын системийг нэвтрүүлснээр нийт хэрэглэгчийн тоо 2.3 саяд хүрч, сард дунджаар хэвлэгдэж байгаа баримтын үнийн дүн 6.2 их наяд төгрөгт хүрч, 37.3 сая баримт хэвлэсэн статистик тоон үзүүлэлттэй байна. Мөн цахим төлбөрийн баримтын системийг ашиглан хөрөнгийн татварын нэхэмжлэхээ төлөх боломж бүрдсэн билээ.

Цаашид энэхүү хөгжлийг дэмжиж, татварын эрсдэлийг цахим систем үнэлж, эрсдэлтэй татвар төлөгчдөд эрсдэлийг анхааруулдаг, сануулдаг, урьдчилан сэргийлдэг, мэдээлэлд суурилсан шийдвэр гаргадаг тогтолцоонд шилжинэ. Ингэснээр татварын албаны хяналт шалгалтын тоог бууруулахаас гадна татвар төлөгчдөд учирдаг хүндрэл, зөрчлийн тоог бууруулах зэрэг үр нөлөөтэй юм.

Түүнчлэн, олон улсын чиг хандлагаас харахад сүүлийн жилүүдэд татварын албаны хяналтын механизмыг хялбаршуулах, татвар төлөгчдөд зөвлөн туслах үйлчилгээг сайжруулах чиглэлээр томоохон шинэчлэлүүд хийгдэж байна. Тухайлбал, Шинэ Зеланд, Австрали, Канад, Финланд зэрэг улс орнууд татварын хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхэд татвар төлөгчдөд дэмжлэг үзүүлэх, мэдээллээр хангах, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх механизмыг нэвтрүүлж байна. Эдгээр улсуудад татвар төлөгчийг зөрчил гаргасны дараа шийтгэл хүлээлгэх бус, зөрчил гарахаас нь өмнө урьдчилан мэдээлж, тайлан гаргах, татвар төлөх үйл явцыг хялбар, ойлгомжтой болгох бодлого баримталдаг. Монгол Улс мөн энэ чиг хандлагыг баримталж, цахим системийн хөгжлийг ашиглан зөвлөн туслах үйлчилгээ, автомат хяналтын тогтолцоог нэвтрүүлж, татварын орчныг хялбаршуулж, сайжруулах шаардлага үүсээд байна.

Энэ хүрээнд татварын хууль тогтоомжуудад шаардлагатай нэмэлт, өөрчлөлтийг оруулах зорилгоор Сангийн яам, татвар, гаалийн байгууллага, Монголын үндэсний худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим болон Улсын Их Хурлын Тамгын газар хамтран улс орон даяар давхардсан тоогоор 11,000 гаруй татвар төлөгчийг хамруулсан 150 удаагийн уулзалт, хэлэлцүүлэг зохион байгуулж, 176 мянга орчим санал хүлээн авсан. Хэлэлцүүлгийн явцад татвар гаалийн байгууллагын зөвлөн туслах үйлчилгээг сайжруулах, татвар төлөгчдөд тогтмол мэдээлэл хүргэж, зөвлөгөө өгөх, татварын эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, хариуцлагатай татвар төлөгчийг дэмжих зэрэг саналуудыг нийтлэг байдлаар ирүүлсэн байна.

Түүнчлэн Монгол Улс 2018 онд Татварын зорилгоор мэдээлэл солилцоо, ил тод байдлын олон улсын форумд гишүүнээр элсэж, бусад гишүүн улс орнуудтай татварын зорилгоор мэдээлэл харилцан солилцох, ил тод байдлыг хангах, хамтран ажиллах, татвараас зайлсхийхтэй тэмцэх үндсэн үүргийг хүлээсэн. Эдгээр үүргийн хүрээнд суурь эрх зүйн зохицуулалтыг татварын багц хуулийн шинэчлэлээр дотоодын хууль тогтоомжид тусган шат дараатай хэрэгжүүлэн ажиллаж байгаа бөгөөд Монгол Улс “Санхүүгийн дансны мэдээллийг автоматаар солилцох тухай эрх бүхий этгээд хоорондын олон талт хэлэлцээр”-т нэгдэж, 2027 оноос Автоматаар харилцан мэдээлэл солилцох стандартыг хэрэгжүүлж эхлэхээр болсон. Үүнтэй холбоотойгоор уг стандартыг бүрэн хэрэгжүүлэхийн тулд шаардлагатай зохицуулалтыг дотоодын хууль тогтоомжид нэмж тусгах шаардлага үүсээд байна.

Татвар төлөгчдөөс ирүүлсэн нийтлэг саналуудыг тусгаж, дээрх зорилтуудыг хэрэгжүүлж, татварын таатай орчныг бий болгох үүднээс хөрөнгө оруулалт, бизнесийн орчныг сайжруулахад чиглүүлж, иргэд, аж ахуйн нэгжүүд татвар, гаалийн хууль тогтоомжийг сайн дураараа мөрдөх явдлыг дэмжих, татвар, гаалийн байгууллагын зөвлөн туслах үйлчилгээний цар хүрээг нэмэгдүүлж, татвар төлөгчдийг татварын эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, олон улсын стандартыг бүрэн хэрэгжүүлэх зорилгоор Татварын ерөнхий хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулна.

Хоёр.Хуулийн төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Хуулийн төслийн зорилго нь татвар, гаалийн байгууллага хариуцлагатай татвар төлөгчийг дэмжих, зөрчил гарсны дараа акт, торгууль тавихаас илүүтэйгээр татвар төлөгчид итгэл үзүүлдэг, зөвлөн тусалж, эрсдэлд орохоос өмнө анхааруулж, зөрчлөө засах боломжийг олгодог болох, татварын өр барагдуулах үйл ажиллагааг уян хатан болгох, мөн татварын маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагааг сайжруулахад чиглэгдэнэ. Тухайлбал:

➤ Татвар, гаалийн байгууллагын зөвлөн туслах үйлчилгээний цар хүрээг өргөжүүлж, татвар төлөгчдөд хууль тогтоомжийн талаарх мэдээллийг илүү хүртээмжтэйгээр хүргэх, татварын эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх механизмыг бүрдүүлэх;

➤ Татварын зөвлөн туслах үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, чанарыг сайжруулах зорилгоор татварын мэргэшсэн зөвлөхийн нийгэмлэг болон татварын мэргэшсэн зөвлөхүүд нь татварын албатай хамтран уг үйлчилгээг хэрэгжүүлэх;

➤ Татвар төлөгчийн хууль даган мөрдөлтийн түвшнийг үнэлэх, хариуцлагатай татвар төлөгчийг дэмжих механизмыг бий болгож, хууль тогтоомжийг сайн дураар дагаж мөрдөхөд чиглэсэн тогтолцоог хөгжүүлэх;

➤ Татварын өр барагдуулах ажиллагаанд татвар төлөгчийн санхүүгийн чадамж, бизнесийн үйл ажиллагаанд учирч болзошгүй хүндрэл, эрсдэлийг харгалзан дансыг бүхэлд нь битүүмжлэх бус, орлогын тодорхой хувийг суутгах, дансыг хэсэгчлэн битүүмжлэх замаар татварын өрийг төлүүлэх боломж бүхий зохистой, үе шаттай арга хэмжээг хэрэгжүүлэх;

➤ Татварын маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагааг сайжруулах зорилгоор маргаан таслах зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, үйл ажиллагааны зарчим, тавигдах шаардлагыг нарийвчлан тогтоож, татвар төлөгчийн хууль ёсны эрхийг хамгаалах;

➤ Татварын цахим системийг өргөжүүлэн, татвар, гаалийн байгууллага хоорондын мэдээлэл солилцоог сайжруулж, татвар төлөх үйл явцыг хялбаршуулах, гааль, татварын албаны үйл ажиллагааны үр ашиг, хяналтын тогтолцоог сайжруулах;

➤ Барааг хилээр түргэн шуурхай нэвтрүүлэх зорилгоор урьдчилсан бүрдүүлэлт хийх боломжийг нэмэгдүүлж, татвар төлөлтийг уян хатан болгож, гаалийн хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг ил тод болгох;

➤ Гаалийн татвар, тарифын зохистой тогтолцоог бүрдүүлэх, гаалийн татварын хувь, хэмжээг оновчтой тогтоох асуудлаар дүгнэлт гаргах, санал боловсруулахад хувийн хэвшлийн оролцоог нэмэгдүүлэх;

➤ Хуулийн зөрчилтэй холбоотой хийдлийг арилгаж, хуулийн этгээд татварын байгууллага хооронд үүсдэг хуулийн хэрэглээтэй холбоотой маргааны тоог бууруулах, төрийн байгууллага хоорондын уялдаа холбоо, мэдээлэл солилцоог сайжруулах;

➤ Хууль хоорондын уялдааг хангах, татвараас зугтах болон зайлсхийх үйлдлийг шалган тогтоох эрх бүхий байгууллагын чиг үүргийн давхардлыг арилгах;

➤ Татвар төлөгчийг цаг алдалгүй шаардлагатай мэдээллийг авах боломжоор хангах зорилгоор татварын албаны цахим системийг сайжруулж, хиймэл оюун ухаан, их өгөгдөлд суурилсан автомат үйлчилгээг нэвтрүүлэх;

➤ Татварын алба хооронд татварын зорилгоор автоматаар харилцан мэдээлэл солилцох стандартыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой тухайн үүргийг хэрэгжүүлэх этгээдийг тодорхойлох, шаардлагатай мэдээллийг бүрдүүлж, уг мэдээллийг тогтоосон хугацаанд, олон улсын жишигт нийцсэн хэлбэрээр бусад гишүүн оронд хүргүүлэх, нарийвчилсан зохицуулалтыг батлах эрхийг холбогдох байгууллага, эрх бүхий этгээдэд олгох;

➤ Татварын төлөгчдийг хэмжээний алданги тооцуулах эрсдэлээс хамгаалах үүднээс алдангийн дээд хэмжээг Иргэний хуультай уялдуулан зохицуулах;

➤ Татварын хууль тогтоомжийн уялдаа холбоог сайжруулах зорилгоор Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуульд хэрэглэж буй зарим нэр томъёоны тодорхойлолт, татварын харилцааны нийтлэг зохицуулалтыг Татварын ерөнхий хуульд тусгаж, татварын хууль тогтоомжийн ойлгомжтой байдлыг нэмэгдүүлэх зэрэг болно.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаар

Хуулийн төсөл батлагдсанаар татвар төлөгчдөд үзүүлэх зөвлөн туслах үйлчилгээний хүртээмж нэмэгдэж, татварын хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай мэдээлэл, зөвлөгөө авах боломж хялбар болно. Үүний үр дүнд татвар төлөгч, татвар, гаалийн байгууллагын хооронд үүсдэг хуулийн хэрэглээтэй холбоотой ойлгомжгүй байдал буурч, татварын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх нөхцөл бүрдэнэ. Цаашид хиймэл оюун ухаан, их өгөгдөлд суурилсан системийг нэвтрүүлснээр татвар төлөгчид шаардлагатай мэдээллийг цаг алдалгүй авч, татварын хууль тогтоомжийг дагаж мөрдөхтэй холбоотой зардал буурах эерэг үр дүн гарна гэж үзэж байна.

Татвар төлөгчийг эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, татварын хууль тогтоомжийг сайн дураар дагаж мөрдөхөд дэмжлэг үзүүлэх нь зөвлөн туслах үйлчилгээний нэг гол зорилго юм. Үүний хүрээнд татвар төлөгчийн хууль даган мөрдөлтийн түвшин буурах болон татварын эрсдэлийн үнэлгээнд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй нөхцөл үүссэн тохиолдолд татварын алба урьдчилан сануулж, татвар төлөгчид алдаа, зөрчлөө өөрөө засах, арилгах боломжийг олгох юм. Энэ нь татварын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, татварын орчны тогтвортой байдлыг хангах, татвар төлөгчид хариуцлагатай, ил тод үйл ажиллагаа явуулах боломжийг нэмэгдүүлэхэд ач холбогдолтой.

Түүнчлэн, татварын алба татвар төлөгчийг алдаа гаргасны дараа хянан шалгаж акт, торгууль тавих бус, татварын тайланг залруулах хугацааг сунгаж, татвар төлөгчдөд, татвар хураалт, татварын хяналт шалгалтын үйл ажиллагаа илүү үр дүнтэй, татвар төлөгчдөд чирэгдэл багатай, эрсдэлд суурилсан байдлаар хийж гүйцэтгэх нөхцөл бий болж, татвараас зайлсхийх явдалтай тэмцэх зохицуулалтууд боловсронгуй болно.

Мөн Глобал форумын гишүүн орны хувьд Автоматаар мэдээлэл харилцан солилцох стандартыг хэрэгжүүлэх нэмэлт зохицуулалтуудыг тусгаснаар Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, хэлэлцээрийг бүрэн хэрэгжүүлэх боломж бүрдэж, татвараас зайлсхийх болон хууль бус санхүүгийн гүйлгээг бууруулах, дотоодын орлогыг хамгаалах, татварын бааз суурийг нэмэгдүүлэх, татварын ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх зэрэг үр дүн гарна.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, хуулийг хэрэгжүүлэхэд шинээр боловсруулах, хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хууль тогтоомжийн төслийн талаар

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай нийцүүлэн боловсруулах бөгөөд хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Гаалийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл, Гаалийн тариф, гаалийн татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл, Татварын мэргэшсэн зөвлөх үйлчилгээний тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл, Эрүүгийн хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл, Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл, Хөрөнгө оруулалтын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг тус тус боловсруулна.

---o0o---